

A Ko e ui 'o Paula

- ❖ Makehe mei he toko hongofulu ma ua na'e fili 'e Sisu, 'oku lave 'a e Tohitapu ki ha kau 'apostolo kehe hange ko Mataiasi (Ngaue 1:26), Panepasa (Ngaue 14:4), Semisi mo Paula (1 Kolinito 15:7-9).
 - Na'e anga-fēfē 'a e hoko 'a Paula ko ha 'apostoló? 'I he fili 'a Sisū (Kal. 1:1)
 - Ko fē taimi na'e fili ai iá? Mei he manava 'o 'ene fa'eé (Kal. 1:15)
 - Ko fe na'e ui ai ia? 'I he hala ki Tāmasikusí (Ngāue 22:6-7)
 - Naa ne apostolo kia hai? Ki he Senitaile (Kal. 2:9)
- ❖ Talu mei he momeniti hono uiui'í mo e fakatefito 'a e mo'ui 'a Paulá 'ia Sisū. Na'a ne fakakaukau kia Sisu, na'a ne lea kia Sisu, na'a ne vahevahe 'a Sisu ki he taha kotoa pe..

B Ko e fononga ki Kolinito

- ❖ 'I he'ene fononga fakafaifekau hono ua, na'e fakamalohi'i 'a Paula 'e he Laumalie Ma'oni'oni ke 'alu ki 'Iulope (Ngaue 16:6-10). Na'e kapusi ai ia mei Filipai (Ngaue 16:12, 38-39), mei Tesalonaika (Ngaue 17:1, 5, 9-10), pea mei Pelea (Ngaue 17:13-14).
- ❖ 'I 'Atenisi, hili 'ene malanga ki he kau Siu 'i he fale lotu pea ki he kau Senitaile 'i he maketi, na'e ui ia ke malanga 'i 'Aleopeiko (Ngaue 17:16-21). Hili ha lea lelei, ko e tokosi'i pe na'a nau tali 'a Sisu (Ngaue 17:34).
- ❖ 'I he'ene mavahe mei 'Atenisi, na'e 'alu 'a Paula ki Kolinito 'o kau fakataha mo 'Akuila mo Pilisila, 'a ia na'a ne ngaue mo ia 'i hono ngaohi 'o e ngaahi teniti (Ngaue 18:1-3).
- ❖ Hange ko 'ene angamaheni, na'a ne kamata malanga ki he kau Siu 'i he falelotu pea ki he kau Senitaile (Ngaue 18:4-8). Lolotonga 'ene nofo 'i Kolinitoo, pea hili 'a e "loto mamahi" 'a 'Atenisi, na'e fili 'a Paula ke 'oua na'a ne faka'aonga'i 'a e poto fakaetangata, ka ke malanga pe "ko Sisu Kalaisi, kuo 'osi tutuki ki he tutuki " (1 Kolinito 2:2)

C Ko e kolo ko Kolinito

- ❖ Na'e faka'auha 'a Kolinito 'e Loma 'i he 146 K.M. Kimui ai, na'e fekau'i atu 'e Suliasi Sisa ha nofo'anga 'o e kau sotia mo e kau tangata tau'ataina 'i he 46 K.M. Na'e faifai pea toe ma'u kakato 'a e kolo 'i he 44 BC. 'I he a'u mai ki he taimi na'e 'a'ahi mai ai 'a Paulá, na'e 'osi hoko ia ko ha senitā fakakomesiale mahu'inga.
- ❖ Ko e mahu'inga 'o Kolinitoo na'e tu'u ia 'i hono tu'u'anga, 'i he 'Isthmus 'o Kolinitoo, 'a ia na'e 'omi 'e he ongo taulanga fakakomesiale mahu'inga 'e ua: Lechaenum , 'i he Kulifa 'o Kolinitoo; mo e Senikelea , 'i he Kulifa Salonikí Na'e faka'ata 'e he'ene pisinisi 'a Paula ke ngaue ko ha tokotaha ngaohi teniti. Ka ko e koloa 'a Kolinitoo ('a ia na'e fe'auhi mo ia 'o 'Atenisi) na'e 'i ai 'a e ngaahi kovi lahi.
- ❖ Na'e fakafonu 'a e kolo 'e he tauhi tamapua mo e fehokotaki fakasino ta'etaau pea mafola 'i hono anga fakafonua. Ko e kongalaahi 'o e popoaki 'a Paula ki he kakai Kolinitoo 'oku feinga ke to'o atu 'a e ngaahi palopalema ko 'eni na'e hu mai ki he siasi.

D Ko e Kau Kolinito

- ❖ Na'e fakafisinga'i 'e he kau Siu 'o Kolinito 'a e popoaki, 'o fakamalohi'i 'a Paula ke mavahe mei he falelotu pea kamata fakataha mo e kau Senitaile 'i ha fale hoko atu ki he falelotu (Ngaue 18:4-7).
- ❖ "Ko e anga fakalielia na'a ne mamata ki ai 'i he lolotonga 'o e kau Senitaile, pea mo e fehi'a mo e manuki 'a e kau Siu, na'a ne fakatupu ai 'a e mamahi lahi 'o hono laumalie. Na'a ne veiveiua 'i he fakapotopoto 'o e feinga ke langa ha siasi 'aki 'a e naunau na'a ne ma'u ai" (EGW HAp. p. 203).
- ❖ 'I he momeniti ko ia, na'e ha 'a Sisu 'i ha me'a-ha-mai 'i he po'uli ke fakalotolahi'i 'a Paula ke hoko atu 'ene ngaue 'i he lolotonga 'o e kakai Kolinitoo, 'o fakapapau'i ki te ia 'oku 'i ai 'a e tokolahi te nau tali 'a e popoaki (Ngaue 18:9-10).
- ❖ 'I hono fakamalohia 'e he me'a-ha-mai ko 'eni, na'e nofo ai 'a Paula 'i Kolinito 'i ha ta'u 'e taha mo e kongalaahi (Ngaue 18:11). Faka'osi, na'e 'omi 'e he kau Siu 'a Paula ki he fakamaau'anga (Ngaue 18:12-13). 'I he taimi na'a ne mavahe ai mei Kolinitoo, kuo 'osi fokotu'u ha fu'u siasi lahi (Ngaue 18:18)

E Ko e ngaahi tohi ki he kau Kolinito

- ❖ 1 Kolinito 1-6.
- ❖ — 'I hono faka'ilo 'e Kolo'i 'a e ngaahi palopalema lahi 'oku 'i he siasi, 'oku akonaki'i kinautolu 'e Paula fekau'aki mo e: ngaahi fa'ahi; 'ulungaanga ta'etaau fakaefehokotaki fakasino; feke'ike'i; mo e fe'auaki.
- ❖ 1 Kolinito 7-16
 - Na'e 'omi foki 'e he famili 'o Kolo'i ha'ane tohi 'oku 'i ai ha ngaahi fehu'i mei he siasi 'i he ngaahi kaveinga na'e tali 'e Paula fekau'aki mo e: mali; vete; nofo ta'emali; me'akai kuo feilaulau'aki ki he ngaahi 'aitoli; tō'onga 'i he lotú; hono faka'aonga'i 'o e ngaahi me'afuaki fakalaumālié; pea mo e toetu'u.
- ❖ 2 Kolinito
 - Ko e ipiseli hono ua eni kuo tauhi, neongo na'e tohi 'e Paula ha ngaahi 'ipiseli kehe (mahalo kimu'a 'i he ongo 'ipiseli kuo kei mo'ui pea/pe 'i he vaha'a taimi 'o hona vaha'a). 'Okú ne fakamālo'ia 'i 'a e kakai Kolinitoo 'i he founda na'a nau fakalelei'i ai ha ngaahi palopalema 'e ni'ihi, ka 'okú ne enginaki'i kinautolu ke nau vakai ki he māmaní 'o fakafou 'i he matasio'ata 'o e ongoongolelei, 'o faka'ehi'ehi mei he tākiekina 'a e anga fakafonua 'oku nau takatakaí.